

**Ўзбекистон Республикаси Халқ Таълими Вазирлиги
Муқимий номидаги Қўқон Давлат педагогика институти
Тарих факультети**

**«ТАСДИҚЛАЙМАН»
“Умумий тарих” кафедраси мудири
Р Холматов _____**

**АРХЕОЛОГИЯ
фанидан лаборатория иши**

**Билим соҳаси: 100000 – Таълим
Таълим соҳаси: 140000 - ўқитувчи тайёрлаш ва педагогика фани**

Бакалавриат йўналишлари: 5140600 - Тарих

Қўқон -2010

КИРИШ

Археолог қадимги ёдгорликларни ўрганиш жараёнида аждодлар ўтмиш тарихи ва маданиятидан далолат берувчи ашёвий далиллар ва қурилиш қолдиқларини очар экан, у биринчи навбатда ўз илмий тадқиқоти учун бирламчи манба тўплайди. Унинг ўта муҳим томони ҳам шундаки, топилган материалларни ўрганиш жараёни айнан уларни очиш дақиқаларидан бошланади. Материалларни тарихий таҳлил этишни билмай туриб, археологик ёдгорликни яхши қазиб мумкин эмас, чунки унинг тарихий таҳлил ва талқини қазиб жараёнидан бошланади. Мактаб кўрмаган ва дала амалиётида бўлмаган "археолог" ҳеч қачон археологик объектларни яхши қазиб мумкин эмас, чунки унинг на тегишли билими, на тажрибаси бор. Шунинг учун ундай "археолог" қазиган ёдгорлик қанчалар бой ва ноёб материаллар бермасин, у фан учун катта йўқатишдир. Илмий методикасодда қазибмалар олиб боришни билмаган изланувчи ҳеч қачон яхши кабинет тадқиқотчиси ҳам бўла олмайди, чунки унда қадимги маданий қатламларнинг ҳосил бўлиш ҳолатини кузатишдек муҳим неъматдан махрум; илмий қазибма малакаси йўқлигидан ёдгорлик характерини тасаввур эта олмайди. Бундай ҳолатда тўла қонли археологик тадқиқот олиб борилди, деб бўлмайди. Кабинет ва дала шароитида олиб борилган археологик тадқиқотлар археологик изланишларнинг туб мазмун ва моҳиятини ташкил этади.

Археология тарих фанининг таркибий қисмидир. Тарих асослари археологиядан бошланади. Мустақил Ўзбекистон археология фанининг методологик асосларини тарихий исчилик, холислик, объективлик тамойиллари ташкил этади, қадимги жамиятларнинг тарихий кетма-кетликда ривожланишини ўрганиш археология дала амалиёти вазифасига киради. Археология тарих каби ёзма манба материалларидан фойдаланади. Аммо, археология аксарият ҳолларда асосан археологик маълумотлар асосида жамият тарихий тараққиёти ҳақида умумий тасаввур ва тучунчалар беради.

Ҳар бир археологик объект: қадимги қабр ёки турар-жой манзили (поселение), шаҳар ҳаробаси (городище) ёки суғориш иншооти, қадимги бинолар, монументал ибодатхоналар ва мудофаа иншоатларининг қолдиқлари, тоғ саноати ва халқ хунармандчилигининг маҳсулотлари, нафис санъат намуналари ва бошқалар бўладими, археологдан объектни стратиграфик жиҳатдан мукамал ўрганишни талаб этилади. Чунки, стратиграфия археологик тадқиқотларнинг юраги, бош томири ва асосидир. Стратиграфик кузатувсиз олинган ашёвий далил маъносил ва жонсиз тананинг кераксиз ёт парчасидир. Унинг объект учун илмий аҳамияти йўқ.

Археологик объект ва материалларнинг хилма-хиллиги археологик тадқиқотнинг манбавий асоси бўлиб, улар кишилиқ жамияти тарихининг турли давр ва босқичларини тавсифлашга хизмат қилади. Уларни қазиб жараёнида меҳнат ва ҳарбий қурооллар, қадимги аждодлар турмуш тарзидан гувоҳлик берувчи ашёвий далиллар топиладика, улар археологик объектларимизнинг маданий қатламларини ташкил этади. Уларни ўрганиш иши билан фақат "Открытый лист" гувоҳномаси бўлган мутахассисларга

шуғулланиш ҳуқуқи берилади. Ёдгорликларда қазилмалар ўтказишнинг замида тарихий тадқиқот ётади.

Археологик ёдгорликлар ўз даврига нисбатан турлича номланган. Уларни ўрганиш учун махсус илмий экспедициялар уюштирилади. Ҳар бир давр ёдгорлиги ўз характери ва табиий-географик жойлашиш ўрнига кўра, турли хил услубий ёндашувлар асосида, ўз жойида, дала шароитида ўрганилади. Топилмалардан тегишли хулосалар чиқариш, аниқроғи уларни "гаптириш", тилга киритиш махсус илмий тайёргарликни талаб қилади. Шунинг учун археолог олимдан биринчи навбатда археологик ёдгорликларни қазил ишларини яхши билишлик талаб этилади. Нотўғри ва ноилмий қазилмалар археологик ёдгорликларни йўқ бўлишига ва хато хулосалар чиқаришга олиб келади.

Одатда, археологик қазилма усуллари тадқиқот соҳиби мақсад ва вазифаларидан келиб чиқади. Ноёб топилмалар қидириш мақсадида олиб борилган археологик қазил ва бузиш жуда қадимдан бошланган. Аммо, ўтмиш тарихни тиклаш йўлида олиб борилган илмий қазилмалар тарихи жуда ёш. Археология фан сифатида XIX асрда шаклланди. Дастлаб Ўрта Осиёда Чор Россиясининг босқини муносабати билан ноилмий ва ярим илмий қазилмалар билан рус зобитлари, шарқшунос олимлар, коллекционерлар шуғулландилар.

Ёдгорликларни ўрганиш, қазил ишига илмий асосда ёндашиш XX аср бошларида, асосан шўролар ҳокимияти даврида бошланди. Ўзбекистонда археология фан сифатида советлар даврида шаклланди. Малакали кадрлар (дастлаб русий забон аҳоли орасидан, кейин 50-йилларнинг охириги чорагидан маҳаллий аҳоли орасидан) тайёрланди, Ўзб.ФА тизимида махсус Археология илмий тадқиқот институти ташкил этилди (1970 й.)- Ёдгорликларни илмий қазил услубияти ва методикасига алоҳида эътибор қаратилди. 1970-80 йилларда бутун республика бўйлаб археологик тадқиқотлар кўлами кенгайди, қадимги ва ўрта асрлар даври тарихимизнинг барча босқичлари бўйича бой археологик материаллар тўпланди, улар тарихий таҳлил этилди, илмий муомила киритилди. Республикада ўзбек археологлариининг илмий мактаби яратилди.

Мустақиллик йиллари арафаси ва мустақиллик йилларида Ўзбекистон археология ёдгорликларини ўрганишга Америка ва Ғарбий Европа археология илмий мактабларининг вакилларини тортиш анъанага айланди. Бугунги кунга келиб, Республикамиз худудларида 10 га яқин хорижий экспедициялар Ўзбекистон археологлари билан ижодий ҳамкорликда изланишлар олиб бормоқдалар.

1–Мавзу. Археологияда классификация ва типология.

Режа:

1. Археологик топилмалар классификацияси
2. Археологик топилмалар билан ишлаш услублари

Барча археологик топилмалар категорияларга, гуруҳ, синф ва турларга бўлинади. Топилмалар 5 категорияга ажратилади: тош, сопол, ёғоч, суяк, металл. Шунингдек, ҳар бир категория гуруҳларга бўлинади. Жумладан, қўлда ишланган, чархда ишланган. Уларнинг кейинги ишланиш жараёнларда улар типларга, типлар эса, турларга бўлинади. Ёдгорликдаги археологик топилмаларнинг барчаси ўрганилиб чиқилгач, улар бошқа ёдгорликдаги топилмалар билан солиштирилади.

2–Мавзу: Тош қуролларининг ишланиш услублари

Режа:

1. Кертма техника
2. Ёрма техника
3. Микролитлар

Тош қуроллари инсоният томонидан ишлатилган илк меҳнат қуроллари ҳисобланади. Палеолит даврида меҳнат қуроллари кертма ва ёрма техника услубида ишланган. Инсоният тараққиёти билан тош қуролларини ишлашда янгиликлар қўлга киритилиб, меҳнат қуролларининг тури кўпайган. Қўл чўқмори, найза, пичоқ, нуклеус, тош қирғич. Микролит қуроллар. Макролит қуроллар. Болталар. Чорвачилик ва деҳқончиликнинг такомиллашувида тош қуролларнинг ўрни.

3–Мавзу. Маданий қатлам ва уни тадқиқ қилиш услублари.

Режа:

1. Бирқатламли ва кўпқатламли ёдгорликлар
2. Казишма ишлари билан боғлиқ асосий курсатмалар
3. Маданий қатламлар схематик белгилаш услублари

Объект тўғрисида кутубхонада мавжуд бўлган адабиётлар ва илмий тадқиқот ишлар билан яқиндан танишиш. Объектда казиш ишлари олиб бориш. Ёдгорлик бўйича янги материалларни излаш. Янги материаллар қўлга киритиш, уларини лабораторияда таҳлил қилаш.

Археолог дала тадқиқот ишларига энг муҳим ўрин ажратади, чунки дала тадқиқот ишларисиз моддий манбаларни топиш ва тадқиқ имкони мавжуд эмас. Маълум бир ёдгорликни топишда археологлар ёзма, эпитафик манбаларга ва халқ орасида сақланган ривоятларга таянган ҳолда иш олиб боради. Дала–тадқиқот ишларининг асосий мақсади ёдгорликдан топилган бир хил буюмларни тўплаш эмас, балки ёдгорликнинг санаси ва даврий ривожланиши билан боғлиқ тарихий изчилликни тиклаш ҳисобланади. Шунингдек, археолог ёдгорликнинг бутун ҳудудни тадқиқ қилиши муҳим эмас, у ёдгорликдан муҳим деб санаган моддий манбаларни топгач,

ёдгорликда қазииш ишларни тухтатади. Ёдгорликнинг қолган қисмини эса, бошқа тадқиқотчилар давом эттирмоғи лозим. Чунки дастлаб олиб борилган тадқиқот ишлари кейинги олиб борилган тадқиқот ишлари билан солиштирилади ва унга берилган олдинги хулоса ё тасдиқланади ё инкор қилинади ёки ривожлантрилади.

Археолог ёдгорликда қазииш ишлари олиб боришдан олдин мазкур ёдгорлик тўғрисида тўлиқ ёзма маълумотнома таёрлайди ва қазиишма ишлари олиб борадиган қисмини аниқ белгилайди. Шунингдек дала-тадқиқот ишлари хар бир худуднинг табиий географик шароитидан, ёдгорликнинг жойлашган жойининг хусусиятидан ва ёдгорликнинг кайси даврга оид эканлигидан келиб чиққан холда қазииш ишлари турли хил услубларда олиб борилади.

Ёдгорликда қазииш ишлари билан боғлиқ юқорида қайд қилинган ишлар бажарилгач, мазкур худуд хар томонлама фотосуратга олиниши лозим. Бунда хар бир элемент эътибордан четда қолмаслиги лозим. Шунингдек, қазииш олиб бориш жараёнида хам хар бир босқич хам фото суратга олиб борилиши керак.

4–мавзу: Археологик разветка турлари

Режа:

1. Разветка ишлари мақсади
2. Разветка ишларига тайёргарлик
3. Разветка турлари
4. Манзилгоҳларни излаш услублари

Археологик разветка археологик ёдгорликларни ўрганиш мухим аҳамиятга эга. Унда ёдгорликнинг энг умумий томонлари ўрганилади. Археологик разветканинг 2 та тури мавжуд, Археологик разветкада яхши натижага эришиш учун унга дастлаб пухта тайёргарлик кўриш керак. Излаш режалари. Манзилгоҳ, маданий қатламнинг асосий белгилари, ёдгорликни тафсифлаш, стратиграфия, авиаразветка, разветканинг геофизик услублари, сув ости разветкалари, палеолит, энеолит даври маконларини излаш услублари, бронза даври кишлоклари, шаҳарлари, қабрлари, қўрғонлари, петроглифлар, тоғ қонларини излаш услублари, хазиналар тўғрисида маълумотлар тўплаш.

5–мавзу: Қадимги қабр ва қўрғонларни тадқиқ қилишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Режа:

1. Қабрларнинг турлари
2. Қабрларда қазилма ишлари
3. Қўрғонлардаги қазилма ишлари

Диний маросим ва уларнинг инсонлар хаётидаги аҳамияти. Қабрларнинг турлари. Лахат, кенотаф, Қабрларда

Қадимги қабрларларни ўрганиш, қабр белгиларини қидириш, уларнинг ташки ва ички тузилиши, қабр айвони ва лаҳат, скелет ва унинг атрофига қўйилган ашёвий далиллар. Скелетни ётиш ҳолати ва унинг шахсий предметлари, уруғдошлари келтирган қабр предметлари. Скелетни тазалаш, чизмага олиш, фото суратга тушириш. План ва разрез. Мозор - қўрғонларни қазилуш методикаси ва уларни қазилуш жараёнида нивелирдан фойдаланиш. Қабр усти уюми ва унинг стратиграфик таркибини ўрганиш. Ўлчаш, репер нуқтасини аниқлаш. Бровка ва разрез. Қўмиш маросимининг хилма-хиллиги. Группоположение, трупосожжение, "Криматория» кенотаф мозорлар. Мозор-қўрғон қазилушнинг хилма-хиллиги. Материк. Ўғирланган мозорлар, ўғирлик йўли. Мозор-қўрғон қазилушда механизациядан фойдаланиш.

Топилмаларни бирламчи таъмири ва қандай саклаш усуллари устида бош қотириш ва шуғулланиш. Дала чизма материаллари устида ишлаш. Дала амалиёти илмий ҳисобатини тайёрлаш. Топилмаларни турларга ажратиш ва типларга бўлиш. Топилмаларни турлар, типлар ва подтиплари бўйича табица чизмаларини тайёрлаш, уларни ҳар томонлама тавсифлаш ва характерли томонларини аниқлаш, уларни бошқа объект материаллари билан қиёсий ўрганиш, хронологик санасини белгилаш. Хуллас, илмий изланишлар олиб бориш.

Қабрларни очиш жараёни: репер нуқтаси белгилангач, аввал қабр усти қурилмалар бровка қолдирилиб тозаланади, фотога олинади, миллийметровкада акс эттирилади, бровка линияси бўйлаб қабр кесмаси (разрези) олинади. Сўнг, қабр очилиб скелет ва унга қўйилган шахсий ва ритуал ашёлар тупроқдан тозаланади. Уларнинг барчаси яхлит фотога олиниб, сўнг миллийметровкада акс эттирилади. Бровка линияси бўйлаб чизилган разрез лаҳадни камраган ҳолда давом эттирилади. Қабрни хужжатлаштириш жараёни тугагач, қабр предметлари бирма бир шифрланиб олинади. Қадимги қабристоннинг барча дафиналари мана шу тартибда қазилади, хужжатлаштирилади. Шундай қилиб, объектни ўрганиш қабрларни очиш лаҳзаларидан бошланади.

Қабрларни очиш уларнинг стратиграфиясини кузатиш билан бирга олиб борилади. Бундай ёндашув объектни илмийлик характерини оширади, тарихий хулосалар чиқаришда аз қотади. У Дала амалиёти даврида тўпланган барча материаллар: артефактлар, фото ва чизма хужжатлари лаборатория (кабинет) шароитида ҳар томонлама ўрганилиб, барча материаллар илмий классификация ва системалаштирилади, ашёлар ўз турлари, типлари бўйича табициялаштирилади, дала чизмалари эса ватманга оққа кўчирилади. Шундай қилиб, объект комплекслари нашрга тайёрланади.

Мана шу иш жараёни давомида ва унинг кейинги босқичларида археологик жиҳатдан системалаштирилган барча материалларнинг тарихий талқини ва илмий тахлили олиб борилади. Фактик материаллардан келиб чиққан информациялар тахлили асосида тегишли илмий асосланган хулосалар чиқарилади.

6–мавзу: Қадимги манзил, қишлоқ ва шаҳар қолдиқларини тадқиқ қилиш услублари.

Режа:

1. Манзилгоҳларни қазииш босқичлари
2. Шурф ва траншеялар
3. Тадқиқот услублари

Ёдгорликнинг тарихий топографиясини ўрганиш. Экспедиция режасига кўра, қазиишмалар учун объектлар танлаш. Ёдгорликнинг пайдо бўлиши, худудий ўзлаштирилиш босқичлари ва ёшини аниқдаш учун объект майдонида унинг рельефига қараб стратиграфик шурфлар, траншеялар солиш. Ёдгорлик истиқболдан келиб чиқиб, мақсадли стационар қазиишмалар режалаштириш. Мудофаа тизими, турар-жой массивлари, хунармандчилик объектлари, диний култ объектлари, суғориш ва ободончилик объектлари ва бошқалар. Топилма ва қурилма қолдиқларини дала планинга тушириб бориш. Дала музейи ташкил қилиш ва топилмаларни шифрлаш. Стационар қазиишма майдонида объектни қатламма-қатлам очишга усулига қатъий амал қилиш. Бунинг учун объектни қазииш жараёнида нивелир ва теодолит каби инструментлардан фойдаланиш. Ер тўла, ярим ер тўла, қапа ва бошқа қурилмалар изларини топишга алоҳида эътибор қаратиш. Гувала, хом ғишт ва пахса каби қурилиш материалларидан тикланган қурилма қолдиқларини топиш, қурилиш ориентирлари, эшик ва ўчоқ изларини топиш. Бир хонали уйлардан кўп хонали уйлар қурилиши реаларини аниқлашга эътибор бериш. Қазиишма жараёнида фундамент, девор қурилиши материали, сувоқ, пардозлаш, деворий нақш ва уларнинг турлари, ишлаб чиқариш қолдиқлари- хумдон ва ўчоқ, сандал ва тандир қолдиқлари ва бошқаларни топишга эътибор бериш. Қазиишмалар муҳофазаси масаласи. Маҳаллий ҳокимият билан боғланиш. Очилган объектларни навбатдаги қазиишма фаслига қадар маҳаллий ҳокимиятнинг тегишли мутассаддий вакилларига топшириш.

7–мавзу: Археологик дала тадқиқотларида топография ва дала ҳужжатлари

Режа:

1. Хаританинг турлари
2. Археологик харита турлари
3. Ёдгорликнинг планини тузиш услублари
4. Археологик топилма ва қурилма қолдиқларини паспортлаштириш қоидалари ва дала ҳужжатлари

Археологик дала тадқиқотларида хариталар муҳим аҳамиятга эга. Хариталарнинг турлари, харита масштаблари, рельефнинг тасвирланиши, харита асосида манзилни белгилаш, археологик харита турлари, жойда тўғри чизиқни ўлчаш услуби, компас, буссоль, нивелир, теодолит, ёдгорликнинг планини тузиш услублари, рельефнинг съёмкаси, ғор плани съёмкаси.

Мавзу баёнининг қисқача йўналиши: Топилмаларни учётга олиш қоидалари, улчов нуқгаси, чизма масштаби, план-сетка, шартли белгилар, қозилма чуқурлигини ўлчаш, Кесма (разрез) чизмаси, кесма тавсифи, топилмалар ва уларни планга тушириш, топилмаларни шифрлаш талаблари, топилмалар тавсифи, топилманинг дастлабки таъмири, ёғоч ва хом лойдан ишланган топилмаларни сақлаш усуллари, деворий суратларни очиш, чангдан тозалаш ва кўчириш усуллари, оммавий топилмалар ва уларни шифрлаш, дала "музейи", керамика ва суякларни упаковкеси. Очилган қурилма қолдиқларини тавсифлаш. Меъморий қолдиқлар ўлчави, фотога олиш, Кундалик тутиш ва унинг вазифаси, дала ҳисоботини тайёрлаш. Ҳисоботга фото суратлар, қазилган объект плани ва разрезини каби дала ҳужжатларини илова қилиш ва бошқалар.

8–мавзу: Археологик торилмаларнинг ёшини аниқлаш услублари

Режа:

1. Радиоуглерод услуби
2. Петрографик таҳлил
3. Агробиологик таҳлил
4. Маданиятлараро тарқалган ашёлар ёрдамида ёдгорликликларнинг ёшини аниқлаш услуби

Табиий фанлар билан тарих ва археология фанининг боғлиқлиги. Таҳлилларнинг қуйидаги услублари мавжуд: радиоуглерод, дендрохронология, радиокарбон услублари, даврлаштиришнинг археомагнит услуби, споро–чанг таҳлили, петрографик услуб, агробиологик услуб, ҳайвон суякларни таҳлили ва бошқалар. Шунингдек, археологлар топилган буюмларни бир-бири билан боғлаб, тарихий ва ёзма манбаларга солиштирган ҳолда ҳам ўргандилар. Бунда асосан, маданиятлараро тарқалган ашёлар ёрдамида буюмлар ёшини аниқлайдилар. Бу кейинги даврларда энг кенг қўлланмоқда.

Маданиятлараро тарқалган ашёлар ёрдамида ибтидоий давр буюмлари ёшини аниқлашда шарқ мамлакатларида тарқалган хлорит, лазурит, аргелит тошлардан, алибастр, фаянс ва фил суягидан ясалган буюмларни солиштириш ёрдамида аниқлашади. Хлорит тош– юмшоқ таркибли, яшил кулрангтоб бўлиб, ундан ясалган буюмларнинг ташқи тарафига чизиб, ўйиб безак берилади. Бундай буюмлар Эроннинг Кермон вилоятидан милоддан олдинги XIX– ХЙИИИ асрларда экспорт қилинган. Аргелит тошдан милоддан олдинги ИИИ минг йилликлар йилликнинг охирлар И минг йилликнинг бошларида тақинчоқлар муҳрлар ва косметика учун митти идишлар ясаганлар. Аргелитнинг макони Афғонистон, Покистон, Эрон ва Ўрта Осиёдан топилган. Алибастрдан ясалган буюмлар милоддан олдинги ИИ минг йилликнинг бошларига оид. Фаянсдан “илоҳий ”идишлар ва кичик ҳажмдаги кеса ва ҳар хил тақинчоқлар ишланган бўлиб, улар милоддан олдинги XIX– ХЙИИИ асрларга оиддир.

9–мавзу: Сопол буюмлари ва уларнинг ишланиш услублари

Режа:

1. Сопол буюмларнинг ихтиро қилиниши ва уларнинг жамиятдаги ўрни
2. Сопол буюмлар турлари
3. Сопол буюмлар ишланишининг ўзига хослиги

Сопол буюмларни аждодларимиз неолит давридан буён ишлатиб келишмоқда. Лойдан турли туман шаклларда идишлар ясаб, уларни турли нақшлар билан безатиш ибтидоий одамнинг дунёқарашининг ривожланишига сабаб бўлган. Шунингдек, уларнинг манзилгоҳларда тўпланиб қолиши, археологларга ўтмишдан дарак бериб турди. Сопол буюмларнинг турлари. Уларнинг хўжалик учун аҳамияти. Калтаминор, Жайтун, Сополлитепа, Жарқўтон, Кўзалиқир, Европа ва Сибир ва бошқа мамлакатларда сопол буюмларни яшашнинг ўзига хослиги ва маданий таракқиётнинг белгиланиши.

10 –мавзу: Ёзувлар тарихи

Режа:

1. Ёзувнинг ихтиро қилиниши ва унинг кишилиқ жамиятидаги ўрни.
2. Ёзувнинг турлари.
3. Ёзма манбалар ва археологик манбаларнинг ўзаро боғлиқлиги.

Ёзув қадимги дунёнинг энг буюқ кашфиёти. Дастлабки ёзувлар бундан 7 минг йил олдин пайдо бўлган. Унинг тарихдаги аҳамияти. Ёзув турлари. Пигтография. Иероглиф. Оромий ёзув. Қоғознинг ихтиро қилиниши. Ёзма манбалар ва археологик манбаларнинг ўзаро боғлиқлиги.

10–мавзу: Жаҳон археологияси

Режа:

1. Европа археологияси.
2. Америка археологияси.
3. Шарқий ва Жанубий Осиё археологияси.
4. Африка археологияси.

Европа худудида жойлашган археологик ёдгорликлар. Америка худудида жойлашган археологик ёдгорликлар. Шарқий ва Жанубий Осиё худудида жойлашган археологик ёдгорликлар. Африка худудида жойлашган археологик ёдгорликлар. Палеолит ёдгорликлари. Мезолит ёдгорликлари. Жаҳон миқёсида археология соҳасида юз

Лаборатория иши бўйича топшириқлар.

1. Археологик қидирув (разведка) га тайёргарлик ва унинг турлари.
2. Дала қидирув ишларининг техникавий ҳолати, қидирув режаси ва маршрутлари
3. Қадимги тош, ўрта ва янги тош даври манзилларининг топиш белгилари.
4. Топилмалар ва уларни маданий қатламдан излаш усуллари.
5. Авиаразведка ва авиасъёмкаларни расшифровка қилиш.
6. Энеолит ва бронза даври ёдгорликлари, уларнинг минтақавий ривожланиши.
9. Ёдгорликларнинг тарихий топографияси, қишлоқ ва шаҳар қолдиқларини фарқлай билиш.
- Ю.Новостройкаларда археологик кузатув (надзор).
11. Қадимги қабристон ва мазор-қўрғонларни қидириш усуллари.
12. Қоя тош сурағларини қидириш усуллари.
13. Тоғ саноати объектлари ва хазиналарни қидириш усуллари.
14. Шурф, унинг кесмаси, яруслари, қатламлар характери ва қурилиш босқичлари.
15. Қадимги турар-жой манзиллари ва уларнинг турлари.
16. Қадимги қабрлар, қабристонлар, мазор-қўрғонлар ва уларнинг тузилиши.
17. Қадимги қабрлар ва уларни ўрганишликнинг аҳамияти.
18. Қадимги қабрлар ва уларни ўрганиш.
19. Қабрларнинг ички ва ташки тузилиши.
20. Скелетларнинг ётиш ҳолати ва турлари.
21. Қабр предметлари ва уларнинг жойлашиш тартиби.
22. Топилмаларни шифрлаш, упаковкалаш ва лаборатория тадқиқодига тайёрлаш.
23. Ёдгорликнинг тарихий топографияси (бир объект мисолида).
24. Археологик экспедиция ва унинг вазифаси доирасида қазилма учун объект танлаш (бир объект мисолида).
25. Турар-жой массивларини қазилма методикаси.
26. Хунармандчилик объектлари ва уларни қазилма усуллари.
27. Дала музейи нима, экспедиция ассистент ва лаборантларининг вазифаси нималардан иборат?
28. Мадааний қатлам, горизонтал стратиграфия нима?
29. Ярим ер тўла қурилмаларини қазилма методикаси (Замонбобо маданияти мисолида)
30. Уй-жой комплексларининг ички тузилиши.
31. Ўрганилаётган объектларнинг дастлабки таъмири ва муҳофазаси.
32. Америка археологик ёдгорликларни харитага тушириш
33. Африка археологик ёдгорликларни харитага тушириш
34. Осиёдаги археологик ёдгорликларни харитага тушириш
35. Ҳиндистон археологик ёдгорликларни харитага тушириш

36. Эрон археологик ёдгорликларни харитага тушириш

Дарслик ва ўқув қўлланмалар рўйхати. Асосий адабиётлар:

1. Памятка по раскопкам грунтовных могильников. Ленинград-1961.
2. Предмет и объект археологии и вопрос методики археологических исследований. Ленинград-1975.
3. Авлусин Д.А. Полевая археология. Издательство "вқсшая школа" М.1972.
4. Авдусин. Д.А. Археологические разведки и раскопки. Москва-1959 .
5. Шер Я.А. Петроглифы Средней и Центральной Азии.Москва-1980 .
6. Аскарлов А. Сапаллитепа. Ташкент-1973 г.
7. Аскарлов А. Энг қадимги шаҳар. Тошкент-2001.
8. Аскарлов А. Бухоронинг ибтидоий давр тарихидан лавҳалар. Тошкент-1973.
9. Анарбаев А. Благоустройство средневекового города Средней Азии. Ташкент-1981
- Ю.Итина М.А., Яблонский Л.Т. Мавзалеи Северного Тегискена. М. 2001.
- 11.Бўлатов С.С. ва бошқалар. Шердор мадрасаси безакларининг сирли олами. Т. 2007 .
- 12.Буряков Ю.Ф., Набоков В.И. Устен древнего Хараджкета. Ташкент-1989.
- И.Буряков Ю.Ф. Тошкент воҳасининг қадимий қарвон йўллари. Тошкент-1978.
- 14.Пидаев Ш.Р. Сирли қушонлар салтанати. Тошкент-1990.
- 15.Алёкшин В.А. Социальная структура и погребальныи обряд древнеземледельческих обществ. Ленинград-1986.
- 16.Ўзбекистон тарихини ўқитиш ва ўрганиш бўйича материаллар ("Тафаккур сарчашмалари" туркумидан). Тошкент-2007.
- 17.Мирсоатов Т. Горнқе разработки в эпоху камня. Ташкент-1975.

